

60. Национална олимпиада по математика

Областен кръг, 12-13.03.2011 г.

Условия, кратки решения и критерии за оценяване

Задача 9.1. Да се реши уравнението $\sqrt{x - \sqrt{a}} = a - x$ в зависимост от стойностите на реалния параметър a .

Решение. Преди всичко трябва $a \geq 0$, като при $a = 0$ единственото решение е $x = 0$. Нека $a > 0$. Уравнението има смисъл при $x \geq \sqrt{a}$, като при $x > a$ то няма решение. Нека $\sqrt{a} \leq x \leq a$. Оттук следва и $a \geq \sqrt{a}$, т.е. $a \geq 1$ и при $0 < a < 1$ уравнението няма решение.

При $a \geq 1$ уравнението е равносилно с $x - \sqrt{a} = (a - x)^2$ или $x^2 - (2a + 1)x + a^2 + \sqrt{a} = 0$. Корените на това квадратно уравнение са $x_1 = a + \sqrt{a}$ и $x_2 = a - \sqrt{a} + 1$. Тъй като $a + \sqrt{a} > a$, то x_1 не е решение. Понеже $a - \sqrt{a} + 1 \geq \sqrt{a}$ (това е равносилно с $(\sqrt{a} - 1)^2 \geq 0$) и $a - \sqrt{a} + 1 \leq a$ (това следва от $a \geq 1$), то x_2 е решение.

Окончателно, при $a < 0$ и $0 < a < 1$ уравнението няма решение, при $a = 0$ има решение $x = 0$ и при $a \geq 1$ решението е $x = a - \sqrt{a} + 1$.

Инструкции за оценяване. 1 т. за случая $a = 0$; 1 т. за достигане до $x \in [\sqrt{a}, a]$ и $a \geq 1$; 2 т. за намиране на x_1 и x_2 , 1 т. за отхвърляне на x_1 ; 1 т. за обосноваване, че x_2 е решение; 1 т. за окончателния отговор.

Задача 9.2. Да се намерят всички прости числа p , за които съществуват взаимно прости естествени числа a и b , такива, че

$$p(a^2 + ab + b^2) = 1501(a + b).$$

Решение. Ако допуснем, че има просто число r , дялящо $a + b$ и $a^2 + ab + b^2$, то от $b \equiv -a \pmod{r}$ и $0 \equiv a^2 + ab + b^2 \equiv a^2 - a^2 + a^2 = a^2 \pmod{r}$ следва, че $r|a$ и $r|b$, което противоречи на $(a, b) = 1$. Следователно $(a + b, a^2 + ab + b^2) = 1$. Тогава, тъй като $a + b|p(a^2 + ab + b^2)$, то $a + b|p$. Но $a + b > 1$, така че $a + b = p$ и $a^2 + ab + b^2 = 1501$.

От $1501 = (a + b)^2 - ab = p^2 - ab$ получаваме $p^2 > 1501$ и оттук $p \geq 39$. Освен това a и b са корени на квадратното уравнение (1) $x^2 - px + p^2 - 1501 = 0$ и трябва дискриминантата D на това уравнение да е неотрицателна. От $D = 6004 - 3p^2 \geq 0$ получаваме $p^2 \leq 2001$ и значи $p \leq 44$.

Понеже p е просто число, остават възможностите $p = 41$ и $p = 43$. Сега пресмятаме, че при $p = 41$ корените на (1) са 5 и 36 (взаимно прости естествени числа), а при $p = 43$ те не са цели числа. Окончателно, $p = 41$.

Инструкции за оценяване. 3 т. за обосноваване получаване на $a + b = p$ и $a^2 + ab + b^2 = 1501$, 3 т. за достигане да $39 \leq p \leq 44$, 1 т. за окончателния отговор.

Задача 9.3. Даден е изпъкнал четириъгълник $ABCD$, в който H_a е ортоцентър на $\triangle BCD$, H_b е ортоцентър на $\triangle CDA$, H_c е ортоцентър на $\triangle DAB$ и H_d е ортоцентър на $\triangle ABC$. Да се докаже, че ако правите AC и H_aH_c са успоредни, но не съвпадат, то правите BD и H_bH_d са успоредни.

Решение. Имаме $AH_c \perp BD$ и $CH_a \perp BD$, откъдето $AH_c \parallel CH_a$ и следователно четириъгълникът AH_cCH_a е успоредник.

Да построим точката P така, че векторите $\overrightarrow{AH_c}$, $\overrightarrow{PB}$ и $\overrightarrow{CH_a}$ са равни. Тогава $PB \parallel AH_c \Rightarrow \sphericalangle PBD = 90^\circ$ и $PA \parallel BH_c \Rightarrow \sphericalangle PAD = 90^\circ$. Оттук, точката A лежи на описаната окръжност на $\triangle PBD$. Аналогично, точката C лежи на същата описана окръжност и четириъгълникът $ABCD$ е вписан в окръжност.

Да построим точката Q , диаметрално противоположна на C в тази окръжност. По обратния път на горното разсъждение установяваме, че QAH_dB е успоредник, $QA = BH_d$, и аналогично $QA = DH_b$, откъдето $BH_d = DH_b$, фигурата BH_dH_bD също е успоредник, и $BD \parallel H_bH_d$, както се искаше.

Инструкции за оценяване. 1 т. за доказателство, че AH_cCH_a е успоредник; 4 т. за доказателство, че четириъгълникът $ABCD$ е вписан, 2 т. за довършване.

Задача 9.4. Да се намерят всички стойности на реалните параметри a и b , за които полиномът $f(x) = x^4 + x^3 - (a^2 - 1)x^2 + 2abx + a^2 - a - 6$ се дели на полинома $g(x) = x^2 - a^2$.

Решение. Лесно се вижда, че $a = 0$ не дава решение на задачата. Тъй като корените на делителя $g(x)$ са a и $-a$, при $a \neq 0$ условието е еквивалентно на $f(a) = f(-a) = 0$. Оттук получаваме системата $a^4 + a^3 - a^2(a^2 - 1) + 2a^2b + a^2 - a - 6 = 0$, $a^4 - a^3 - a^2(a^2 - 1) - 2a^2b + a^2 - a - 6 = 0$. След елиминиране на $a^3 + 2a^2b$ достигаме до квадратното уравнение $2a^2 - a - 6 = 0$ с корени $a_1 = 2$ и $a_2 = -\frac{3}{2}$. Сега от първото уравнение от горната система намираме $b = -\frac{a}{2}$, откъдето $b_1 = -1$ и $b_2 = \frac{3}{4}$. Следователно търсените стойности са $(a, b) = (2, -1)$ и $(-\frac{3}{2}, \frac{3}{4})$, като съответните разлагания са $x^4 + x^3 - 3x^2 - 4x - 4 = (x^2 - 4)(x^2 + x + 1)$ и $x^4 + x^3 - \frac{5}{4}x^2 - \frac{9}{4}x - \frac{9}{4} = (x^2 - \frac{9}{4})(x^2 + x + 1)$.

Инструкции за оценяване. 1 т. за записване на системата $f(a) = f(-a) = 0$, 4 т. за получаване на уравнение за a , 2 т. за намиране на b при известно a .

Задача 9.5. Нека T е множеството от всички триъгълници ABC с радиуси r и r_a съответно на вписаната окръжност и на външнописаната окръжност срещу върха A , където r и r_a са фиксирани положителни числа. Да се докаже, че:

- всички триъгълници в T имат една и съща дължина на височината от върха A ;
- измежду всички триъгълници в T най-малко лице има този, за който $AB = AC$.

Решение. а) Нека I и I_a са съответно центровете на вписаната и външнописаната окръжност, а $AH = h_a$ е разстоянието от A до BC , $H \in BC$. Ако $IP \perp BC$, $P \in BC$, и $I_aQ \perp BC$, $Q \in BC$, имаме $\frac{AI}{AI_a} = \frac{r}{r_a}$. Аналогично, ако $IR \perp AH$, $R \in AH$, и $I_aS \perp AH$, $S \in AH$, то $\frac{AI}{AI_a} = \frac{h_a - r}{h_a + r_a}$. Оттук се вижда, че $h_a = \frac{2rr_a}{r_a - r}$ може да бъде

определено еднозначно по r и r_a , и следователно всички триъгълници от T имат равни височини през A .

б) От а) следва, че най-малко лице ще има този от триъгълниците в T , в който дължината на страната BC е минимална. Лесно се вижда, че четириъгълникът BI_aCI е вписан в окръжност k с диаметър II_a , като $II_a \geq r + r_a$ и равенство се достига, когато вписаната и външнописаната окръжност се допират. В същия случай мярката на $\sphericalangle BAC$ е максимална, а BC е хорда в k срещу ъгъл $90^\circ + \frac{1}{2} \sphericalangle BAC$.

Получихме, че лицето на $\triangle ABC$ е минимално точно тогава, когато вписаната и външнописаната окръжност се допират. Последното е възможно само тогава, когато $AB = AC$.

Инструкции за оценяване. 2 т. за а); 2 т. за въвеждане на вписания четириъгълник BI_aCI с цел оценяване на дължината на BC ; 3 т. за довършване.

Задача 9.6. Една редица от естествени числа $x_1, x_2, \dots, x_k$ се нарича n -добра, ако $x_1 < x_2 < \dots < x_k \leq n$ и $x_i - i$ се дели на 3 за всяко $i = 1, \dots, k$. Нека a_n е броят на n -добрите редици за фиксирано естествено число n . Да се докаже, че числото $a_{n+8} - a_n$ се дели на 3.

Решение. Ако $1, x_2, x_3, \dots, x_k$ е n -добра редица, то $x_2 - 1, x_3 - 1, \dots, x_k - 1$ е $(n-1)$ -добра редица. Вземайки пред вид и редицата с единствен член $x_1 = 1$ получаваме, че броят на n -добрите редици, които започват с 1, е $a_{n-1} + 1$. Ако $x_1, x_2, \dots, x_k$ е n -добра редица с $x_1 \geq 4$, то $x_1 - 3, x_2 - 3, \dots, x_k - 3$ е $(n-3)$ -добра редица. Оттук следва, че броят на n -добрите редици, незапочващи с 1, е a_{n-3} .

Горните разсъждения показват, че $a_n = a_{n-1} + a_{n-3} + 1$. Пресмятаме първите няколко стойности на a_n :

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
a_n	1	2	3	5	8	12	18	27	40	59	87
$a_n \pmod{3}$	1	2	0	2	2	0	0	0	1	2	0

Сега твърдението лесно следва по индукция. Базата за индукцията следва от таблицата. Нека $n \geq 4$ и $a_{k+8} \equiv a_k \pmod{3}$ за всяко $k \leq n$. Тогава

$$a_{n+9} = a_{n+8} + a_{n+6} + 1 \equiv a_n + a_{n-2} + 1 = a_{n+1} \pmod{3},$$

което завършва доказателството.

Инструкции за оценяване. 4 т. за намиране на рекурентна връзка за a_n ; 1 т. за пресмятане на първите членове на редицата; 2 т. за довършване на доказателството по индукция.

Задача 10.1 Да се намерят всички стойности на реалните параметри a и b , за които неравенството $2|x^2 + ax + b| > 1$ няма решения в интервала $[1, 3]$.

Решение. Да означим $f(x) = x^2 + ax + b$. Първо ще докажем, че абсцисата на върха на параболата $f(x)$ е в интервала $[1, 3]$.

Ако $-\frac{a}{2} < 1 \iff a > -2$, условието е еквивалентно на $2f(1) \geq -1$ и $2f(3) \leq 1$, откъдето получаваме $2 + 2a + 2b \geq -1$ и $18 + 6a + 2b \leq 1$. Следователно $-2a - 3 \leq 2b \leq -6a - 17$, откъдето $-2a - 3 \leq -6a - 17 \iff a \leq -\frac{7}{2}$, което противоречи на $a > -2$. Аналогично се вижда, че неравенството $-\frac{a}{2} > 3$ е невъзможно – дава $a < -6$ и $a \geq -\frac{9}{2}$.

При $-\frac{a}{2} \in [1, 3]$ условието е еквивалентно на $2f(1) \leq 1$, $2f(3) \leq 1$ и $2f(-\frac{a}{2}) \geq -1$, съответно $1 + a + b \leq \frac{1}{2}$, $9 + 3a + b \leq \frac{1}{2}$ и $b - \frac{a^2}{4} \geq -\frac{1}{2}$. От първото и третото получаваме $\frac{a^2}{4} - \frac{1}{2} \leq b \leq -a - \frac{1}{2}$ и следователно $a^2 + 4a \leq 0 \iff a \in [-4, 0]$. Аналогично от второто и третото неравенства имаме $\frac{a^2}{4} - \frac{1}{2} \leq b \leq -3a - \frac{17}{2}$ или $a^2 + 12a + 32 \leq 0 \iff a \in [-8, -4]$. Следователно $a = -4$ е единствената възможност, а тогава за b получаваме (от кое да е от двете двойни неравенства по-горе) $b = \frac{7}{2}$.

Окончателно, $a = -4$ и $b = \frac{7}{2}$.

Инструкции за оценяване: 2 т. за отхвърляне на възможността $-\frac{a}{2} \notin [1, 3]$, 5 т. за случая $-\frac{a}{2} \in [1, 3]$, като от тях 2 т. за получаване на $a^2 + 4a \leq 0$, 2 т. за получаване на $a^2 + 12a + 32 \leq 0$ и 1 т. за намиране на b .

Задача 10.2. Виж задача 9.2.

Решение.

Инструкции за оценяване:

Задача 10.3. Виж задача 9.3.

Задача 10.4. Да се реши неравенството

$$\sqrt{1 - 3x - \sqrt{12 - 8x}} > \sqrt{-x^2 - 3x + 4}.$$

Решение. Допустимите стойности за x са всички решения на системата

$$\begin{aligned} -x^2 - 3x + 4 &\geq 0 \\ 12 - 8x &\geq 0 \\ 1 - 3x - \sqrt{12 - 8x} &\geq 0. \end{aligned}$$

Оттук получаваме $x \in [-4, -11/9]$.

Повдигаме двете страни на квадрат и получаваме

$$x^2 - 3 > \sqrt{12 - 8x}.$$

Това неравенство не е изпълнено за $x \in [-\sqrt{3}, \sqrt{3}]$. За всички останали стойности на x повдигаме още веднъж на квадрат и достигаем до

$$x^4 - 6x^2 + 8x - 3 = (x - 1)^2(x^2 + 2x - 3) > 0.$$

Тъй като $(x - 1)^2 > 0$ за всяко допустимо x , горното неравенство се свежда до $x^2 + 2x - 3 > 0$, откъдето $x \in (-\infty, -3) \cup (1, +\infty)$.

Окончателно решения на неравенството са всички $x \in [-4, -3)$.

Инструкции за оценяване: 2 т. за определяне на дефиниционната област на x ; 2 т. за достигане на неравенство от четвърта степен; 2 т. за разлагане на полинома от четвърта степен и решаване на неравенството; 1 т. за намиране на окончателните стойности на x , които са решения на задачата.

Задача 10.5. Виж задача 9.5.

Задача 10.6. Виж задача 9.6.

Автори на задачите:

Петър Бойваленков – 9.4, 10.1;

Иван Ланджев – 9.6(10.6), 10.4;

Николай Белухов – 9.3(10.3), 9.5(10.5);

Керопе Чакърян – 9.1, 9.2 (10.2).